

Հայտարարություն

զինված ուժերում բռնության ու մահվան դեպքերի վերաբերյալ

23 հուլիսի 2026 թ.

Մենք՝ ներգոտորագրյալ հասարակական կազմակերպություններս, մեր խոր մտահոգությունն ենք հայտնում ՀՀ զինված ուժերում ոչ մարտական պայմաններում զինծառայողների շարունակական մահերի առնչությամբ:

2026 թ. հուլիսի 21-ին ՀՀ ֆենչական կոմիտեն տեղեկացրեց, որ զինծառայողի մահվան դեպքում հարուցվել է քրեական վարույթ: Արդեն այսօր՝ հուլիսի 23-ին հրապարակված տեղեկության համաձայն՝ համաժառանգների նկատմամբ հարուցվել է հանրային քրեական հետապնդում զինծառայողին անգոցությանը ինֆնասպանության հասցնելու մեղադրանքով¹:

Միայն 2026 թ. ընթացքում ՀՀ զինված ուժերում արձանագրվել են ոչ մարտական պայմաններում 8 մահվան դեպքեր, որոնց մեծ մասի առնչությամբ, ըստ Քննչական կոմիտեի հաղորդագրությունների, նախաձեռնվել են քրեական վարույթներ ՀՀ քրեական օրենսգրքի սպանության և ինֆնասպանության հասցնելու հոդվածներով²:

Զինծառայողները, հատկապես ժամկետային զինծառայողները, գտնվում են Հայաստանի Հանրապետության անմիջական պատասխանատվության և հոգածության ներքո: Պետությունը պարտավոր է ապահովել նրանց կյանքի իրավունքն ու անվտանգությունը, պաշտպանել նրանց պատիվն ու արժանապատվությունը:

Ամենաբարձր պաշտոնական մակարդակով սեփական կյանքին վերջ տալու դեպքերի պատճառների մասին խոսելիս մարդու իրավունքների պաշտպանության փոխարեն խնդիրը տեղափոխվում է գոհի հոգեբանական դիմադրության դաշտ, ինչն ուղղակիորեն ոլորտում պետության պատասխանատվությունից խուսափելու, դեպքերի իրական պատճառներն ու հանգամանքները կոծկելու միտում է պարունակում:

Մինչդեռ, մահվան դեպքերի ուսումնասիրությունը փաստում է, որ ՀՀ զինված ուժերում բռնությունը, զինծառայողների նվաստացումը կրում է շարունակական բնույթ և գրեթե ամբողջովին է ինչպես ֆիզիկական բռնությամբ, այնպես էլ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի տարբեր գրեթե ամբողջությամբ, ինչպես նաև պաշտոնական կամ փաստացի իշխանության երկարատև չարաշահմամբ: Առավել մտահոգիչ է, որ զինված ուժերում ոչ կանոնադրական հարաբերությունները և բռնությունը կարող են գրեթե ամբողջովին տևական ժամանակ, ինչպես նաև զինծառայողների խմբային մասնակցությամբ՝ առանց պատճառ վերահսկողության և կանխման մեխանիզմների պատճառ կիրառման:

Պատճառ իրավական գնահատականի չի արժանանում նաև տևական ժամանակ ֆիզիկական և հոգեբանական բռնության ենթարկվելու պրակտիկան, որը նախորդում է սեփական կյանքին վերջ տալու դեպքերի:

¹ <https://www.1lurer.am/hy/2026/07/23/1/1549449>

² Ըստ պաշտոնական տվյալների՝ 2020-2025թթ. ՀՀ զինված ուժերում արձանագրվել է ինֆնասպանության հասցնելու 40 դեպք:

Ուսումնասիրությունը փաստում է, որ եթե բռնությունը չի ավարտվում մահվան դեպքով, ահաբեկչությունը կարող է ծառայել որպես փորձաքննություն:

Փաստացիորեն բռնության դրսևորումները նորմալացվում են և չեն կանխարգելվում, ինչը փաստում է ոչ միայն հրամանատարական օդակներում ծախսողությունների և անգործության մասին, այնպես էլ մարդու իրավունքների պարտավորությունների գիտակցման և պաշտպանության շարունակական մտածողության մասին:

Ավելին, զինված ուժերում արձանագրված բռնության և մահվան դեպքերով չի իրականացվում պատշաճ, արդյունավետ և ժամանակին բնութագրող, ինչը հանգեցնում է ինչպես մեղավորների անպատժելիության, այնպես էլ տուժողների իրավունքների պաշտպանության ծախսողության և դեպքերի կրկնության: Պաշտպանական բնությունը սահմանափակվում է բացառապես կատարողների մակարդակով՝ չներառելով հրամանատարական պատասխանատվությունը:

Միաժամանակ, ՀՀ պաշտպանության նախարարությունը շարունակում է ոչ թափանցիկ ու ոչ հաշվետու գործելաոճը՝ բավարար հանրային հաշվետվողականություն չցուցաբերելով մահվան դեպքերի և հանգամանքների շուրջ: Չի իրականացվում ինֆորմացիայի և սպանության դեպքերի, բռնության դրսևորումների համակարգային պատճառների խորհային և համակողմանի ուսումնասիրություն, ինչպես նաև նման դեպքերի կանխարգելմանն ուղղված արդյունավետ բարեփոխումներ, ինչն էականորեն ազդում է զինված ուժերի նկատմամբ հանրային անվստահության խորացման:

Հաշվի առնելով վերագրյալը՝ պահանջում ենք.

1. Իրականացնել բռնության և մահվան հանգեցրած դեպքերով արդյունավետ բնություն, այդ թվում՝ պատշաճ իրավական գնահատական տալով հրամանատարական կազմի գործողություններին և անգործությանը:
2. Ապահովել մահացած զինծառայողների ընտանիքների իրավական, հոգեբանական և սոցիալական անվնար աջակցությունը, ինչպես նաև ներդնել մահվան դեպքին հաջորդող համալիր արձագանքման հստակ ընթացակարգեր սվյալ գործառնում, որոնք ներառում են համաժառանգակիցների անհապաղ հոգեբանական սփրինգ և աջակցություն:
3. Հնարավորություն ընձեռել զինծառայողներին դիմելու զինվորական հիերարխիայից դուրս գտնվող (քաղաքացիական) հոգեկան առողջության մասնագետների կամ շուրջօրյա անվնար թեժ գծերի՝ երաշխավորելով դիմելու փաստի լիակատար գաղտնիությունը:
4. Զինված ուժերում իրականացնել մարդու իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված իրական և արդյունավետ բարեփոխումներ, այդ թվում՝ ապահովելով մարդու իրավունքների վերաբերյալ կանոնավոր և պարտադիր վերապատրաստումներ զինծառայողների, հրամանատարների համար՝ հատուկ շեշտադրելով խոստանգման և դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը

նվաստացնող վերաբերմունքի արգելքը, բռնության կանխարգելումը և խոցելի իրավիճակում հայտնված զինծառայողների պաշտպանությունը:

5. Ամրապնդել բարձր ռիսկային իրավիճակների (ռիսկի գործոնների) վաղ բացահայտման ու մատուցվող մեխանիզմները և ներդրել կանոնավոր ռիսկերի գնահատման ընթացակարգեր և մեխանիզմներ՝ ուղղված բռնության օրինաչափությունների, ոչ կանոնադրական հարաբերությունների, խմբային ահաբեկման, խոցելիությունների և բռնարար վարքագծի այլ դրսևորումների վաղ բացահայտմանը՝ նախքան դրանք կվերաճեն ծանր միջադեպերի:
6. Հնարավորինս կարճ ժամկետներում իրականացնել բազմամասնագիտական ուսումնասիրություն՝ համակողմանի գնահատելու բռնության և ինքնասպանությունների առաջացման պատճառներն ու նպաստող գործոնները՝ ներառյալ նախորդ բռնության դեպքերի, հրամանատարական արձագանքների, հոգեբանական ռիսկերի և այլ ազդող հանգամանքների ուսումնասիրությունը, և այն հրապարակել:
7. Հզորացնել զինվորական հոգեբանների և այլ աջակցող ծառայությունների դերն ու կարողությունները՝ բռնության, նվաստացման, բուլինգի և ինքնասպանության ռիսկերի բացահայտման, փաստաթղթավորման և համապատասխան արձագանքման նպատակով:
8. Զինված ուժերում երաշխավորել արդյունավետ հրամանատարական վերահսկողություն և հաշվետվողականություն, այդ նպատակով՝

- Սահմանել հստակ պահանջներ կրկնվող բռնության, նվաստացման և բռնարար վարքագծի այլ դրսևորումների վերաբերյալ միջադեպերի փաստաթղթավորման և վերանայման համար, ներառյալ գնահատումը, բավարար կանխարգելիչ միջոցների ձեռնարկումը,
- Վերանայել հրամանատարների և այլ պատասխանատու անձանց նկատմամբ կիրառելի կարգապահական և հաշվետվողականության մեխանիզմները, որոնց գործողությունները կամ անգործությունը կարող էին նպաստել բռնության, վատ վերաբերմունքի կամ մարդու իրավունքների լուրջ խախտումների շարունակականությանը:

«Իրավունքների պաշտպանություն առանց սահմանների» ՀԿ

«Ստեփանակերտ» մեդիա ակումբ

Երազմաներ Հանուն Մարդու իրավունքների ՀԿ

Հեղինակյան ֆալսեպիտակի ասամբլեայի հայկական կոմիտե

«Հայ առաջադեմ երիտասարդություն» ՀԿ

«Երիտասարդները հանուն փոփոխության» ֆալսեպիտակի հասարակության զարգացման ՀԿ

Հայկական օգնության և զարգացման ասոցիացիա

«Սպիտակի Հեղինակյան խումբ» իրավապաշտպան ՀԿ

«ՄԵՆՔ» խոռո մարզի երիտասարդական ՀԿ

«Լուսաստղ» բարեգործական ՀԿ

«ԱՐՓԻ կանանց, երեխաներին և ընտանիքներին սոցիալական, հոգեբանական և իրավաբանական օգնության միություն» ՀԿ

Ժողովրդավարության զարգացման հիմնադրամ

Դիզինի Մարդասիրական ՀԿ

«Հաճախորդություն ունեցող անձանց իրավունքների օրակարգ» իրավապաշտպան ՀԿ

Իրավունքի կենտրոն ՀԿ

Հելսինկյան ասոցիացիա ԻՀԿ

Արդարության նոր մշակույթ ՀԿ

Մարդու իրավունքների հետազոտությունների կենտրոն

«Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ

Հանրային լրագրության ալիմբ

Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ

ԳոբիսՆԱԲ համայնֆային զարգացման կենտրոն ՀԿ